

78 . Slava Rusă | Comuna: Slava Cercheză | Județ: Tulcea | Punct: (L)Ibida | Anul: 2021

Anul: 2021

Cod RAN: 161277.01;

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romano-bizantină

Autori: Mihaela Iacob, Eugen Dorel Paraschiv, Alessandro Teatini, Giuseppe Antonino Abis, Tania Piga, Ettore Falanga, Alessio Gorga, Riccardo Grasso, Andries Johannes Bongaards

Instituții: Ministerul Culturii, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Università di Sassari - Italia, Università di Sassari - Italia, Università di Sassari - Italia, Università di Bologna, Italia, Università di Torino, Università di Catania, Saxion University of Applied Sciences di Deventer, Olanda

Nr. autorizatie: 44

Data autorizatiei: 2021-05-05

Raportul de cercetare de la Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea. Basilica extra muros

Raport

Basilica extra muros[1] Campania de cercetare s-a desfășurat în perioada 3-29 august 2021, cu participarea a șase studenți italieni și a unui student olandez, cu colaborarea studenților de la Universitatea din Iași. Basilica paleocreștină extra muros se găsește în zona necropolei romano-bizantine, la cca 60 metri nord de zidul de incintă, aproximativ în fața Turnului 10: cercetarea sa, inițiată în 2019[2], a continuat în 2021 când am reușit să scoatem la lumină perimetrul monumentului, dar și să inițiem cercetarea interiorului acestuia. La finalul campaniei din 2021 doar câteva fragmente de ziduri nu sunt încă bine puse în evidență, în special în partea de sud-vest, unde se află o groapă de mari dimensiuni, de perioadă modernă, datorată activităților agricole care, de altfel, au afectat întreaga suprafață a monumentului. Pe parcursul cercetării au fost lămurite unele caracteristici ale primei faze de construcție, anume un perimetru de mai mici dimensiuni față de etapa ulterioară, zidurile construcției din etapa a doua dezvoltându-se paralel, la exterior, cu cele ale primei construcții, integrând-o complet (Pl. 6); din traseul zidului primei faze sunt vizibile: absida de mici dimensiuni situată în capătul laturilor de nord și sud, latura de nord integral, latura de sud doar în jumătatea dinspre absidă și fațada - de la punctul de conjuncție cu latura de nord până în zona intrării în basilica, intrare evidențiată de suportul dinspre nord pentru tucul ușii. Această primă fază are un plan simplificat – o singură navă fără pronaos cu dimensiunile: 9,40 m lungime și 5,70 m lățime (măsurătorile includ și grosimea zidurilor). Basilica a fost reconstruită ulterior într-o formă ceva mai amplă, mai ales în ceea ce privește lungimea acesteia, prilej cu care au fost rase până la temelie zidurile perimetrice ale precedentei construcții, acestea fiind integrate în pavimentul noului edificiu, folosindu-se fragmente de cărămidă pentru regularizare. Planul noii basilici este mult mai bine articulat; basilica are tot o singură navă, dar i se adaugă, spre vest, un pronaos (nartex), ajungând la o lungime totală de 19,20 m (nartexul are o lungime de 3,90 m), lățimea fiind de 8,45 m. Intrarea principală dinspre exterior e situată pe fațada vestică a nartexului, față în față cu absida, pe aceeași direcție găsindu-se și intrarea din nartex în naos, aceasta din urmă evidențiată parțial: aceste intrări nu sunt alineate perfect în axă cu absida și nu par a fi alineate nici cu intrarea din prima fază a basilicii. O intrare secundară, îngustă, se deschide la extremitatea vestică, actualmente blocată de materiale rezultate din prăbușirea acoperișului. Pereții din ambele faze sunt realizați din pietre legate cu pământ, cu grosimea de cca. 0,65 m. Elevația este prost conservată: se păstrează pavimentul interior construit din plăci de cărămidă, în timp ce în extremitatea orientală a absidei se păstrează doar nivelul corespunzător fundațiilor. Traseul pereților este oarecum neregulat, așa cum e și planimetria generală a structurii, atât din prima, dar mai ales din a doua fază, aceasta poate și datorită dificultății ce rezultă din a construi din materiale de calitate inferioară (piatră și pământ) un edificiu de mari dimensiuni, astfel că planul rezultat e unul aproape trapezoidal. Săpătura de pe latura de nord a relevat prezența, între cei doi pereți paraleli – din prima, respectiv din a doua fază – a unui nivel (paviment) construit din fragmente de cărămidă legate cu

mortar (cu lățimea de 0,35-0,40 m), nivel ce corecpondue atât celui până la care au fost "rase" zidurile din prima fază a basilicii, cât și pavimentului din naosul celei de a doua faze, în componența căruia era, de altfel, inclus; proveniența sa – rezultat al raderii și nivelării peretelui de nord al basilicii din prima fază – e vizibilă mai ales în partea de vest, în vecinătatea zidului fațadei naosului (chiar dacă în această zonă este destul de prost păstrat), de vreme ce acesta nu e prezent și în nartex. Între acest paviment din tegule și cel rezultat din nivelarea zidului primei faze se află o cavitate cu adâncimea de 3-5 cm și lățimea de 0,35-0,37 m, care păstrează încă un strat subțire de mortar: urmele acestui strat de mortar nu trec spre vest dincolo de zidul primei faze, la extremitatea vestică fiind întrerupt de o piatră de mari dimensiuni, în timp ce spre est această cavitate era racordată la un canal de mici dimensiuni realizat din fragmente de olane juxtapuse care traversează grosimea zidului/peretelui basilicii și corespunde intrării secundare; în acest punct pavimentul de tegule alunecă spre sud către peretele din prima fază, dar prăbușirea tegulelor și olanelor care compuneau partea superioară a acoperișului, blocând această intrare, nu permite momentan să facem alte aprecieri. Din cele observate până acum, funcția acestei cavități pare a fi legată de drenajul spre exterior a infiltrațiilor de apă, a căror cauză nu ne este cunoscută întrucât elevația nu se păstrează, cavitatea urmând o direcție conformă orientării terenului, care se înclină ușor spre est. Pe de altă parte, în starea actuală a săpăturilor, funcția acestui pavaj de tegule nu este încă clară. În urma adâncirii săpăturii atât în zona absidei, cât și în partea de nord-vest a clădirii, corespunzătoare zonei respective din pronaos și aula (naos) au apărut câteva elemente de cronologie. Lucrările din sectorul prezbiteriu au condus la definirea perimetrului absidei primei faze, clarificând totodată raportul acestuia cu cel al fazei următoare. Pardoseala fazei a doua se așează direct pe pardoseala din cărămidă a primei faze: este formată din plăci de piatră șlefuite în partea superioară, fixate cu ajutorul unor pene obținute din fragmente de piatră; aceste plăci umplu exact spațiul creat de înălțimea la care se păstează, urmare a nivelării, peretele absidal al primei faze, integrat în nivelul pardoselii edificiului din etapa a doua. Doar câteva elemente ale acestui pavaj au fost conservate pe loc, distrugerea acestuia fiind în legătură cu lucrările agricole, deosebit de distructive în această zonă în care structurile constructive sunt situate imediat sub nivelul solului actual. În cavitatea semicirculară situată între cele două abside, redusă ca dimensiuni, podeaua este amenajată din pământ bătătorit: de pe această podea au fost recuperate fragmentele unei oale, din care au putut fi reconstituite, aproape complet, buza și partea superioară a corpului inclusive zona de prindere a ansei (Pl. 7); este o formă deoală de bucătărie de origine orientală, probabil imitată (având în vedere anumite caracteristici ale lutului) în atelierele provinciale din regiunile de la vest de Marea Neagră, unde este destul de răspândită pe parcursul sec. al VI-lea și începutul sec. al VII-lea[3]. Exemplarul nostru, datorită amestecului din pastă care îl caracterizează, ar putea fi integrat grupului de imitații locale, dar cea mai relevantă informație oferită constă în indicarea precisă a cronologiei pentru a doua fază a edificiului religios, pe care, așadar, o putem plasa, orientativ, în cursul sec. al VI-lea. În acest orizont de timp, o clădire cu asemenea caracteristici ale planului și cu orientare axială est-vest poate fi ușor interpretată ca o basilică creștină. Efectuarea unui sondaj în jumătatea de nord a pronaosului, cuprinzând, spre est, și o porțiune restrânsă a naosului, a oferit, în schimb, date interesante despre momentul distrugerii basilicii în faza a doua. În dărâmătura rezultată ca urmare a prăbușirii peretelui de separare al pronaosului de naos, parțial cercetată fiind porțiunea păstrată în naos, a ieșit la iveală un pentanumion emis de Justinus al II-lea (Pl. 7): exemplarul nu a putut fi încadrat din punctul de vedere al monetăriei în care a fost bătut, dar ar fi de subliniat faptul că pentanumii lui Justinus al II-lea sunt deja documentați pe scară largă la Ibida. Putem, așadar, să atribuim, în mod rezonabil, distrugerea basilicii perioadei incursiunilor avaro-slave dintre domnia lui Tiberius Constantinus și cea a lui Mauricius Tiberius, în cursul ultimilor douăzeci și cinci de ani ai secolului al VI-lea. Sondajele menționate anterior au clarificat și alte detalii privind structura edificiului religios și etapele sale ulterioare de funcționare. Cercetarea în sectorul absidal a permis evidențierea, după cum am văzut, a celor două pavimente succesive ale prezbiteriului: dacă cel din faza a doua se păstrează parțial, cel anterior, în interiorul primei abside, este intact și este realizat din cărămizi pătrate, mari, cu latura de 51 cm. Acestea sunt singurele date pe care le avem în prezent referitoare la nivelul de funcționare al basilicii în prima fază, dacă ignorăm momentul construcției, pe care va trebui să îl plasăm, așa cum este evident, înainte de faza a doua de construcție, menționată mai sus, cândva anterior secolului al VI-lea, atât în ceea ce privește construcția, cât și pentru distrugerea sa. În schimb, adâncirea săpăturii în sondajul deschis în interiorul pronaosului, tocmai în excavația ce fusese făcută în acea zonă de lucrările agricole, au scos la iveală o situație interesantă legată de o reamenajare târzie a acestui compartiment: când pereții perimetrali

mai existau cel puțin parțial, dar după ce acoperișul de țiglă se prăbușise deja în interior, suprafața pe care se afla țigla prăbușită a fost oarecum regularizată ca zonă de mers pentru a găzdui o activitate poate de tip artizanal, așa cum pare a fi indicată de prezența diverselor canale realizate din olane, așezate câte două, ce traversează baza peretelui nordic pentru a se regăsi apoi sub același nivel de călcare. Aceste canale sunt, evident, legate de o situație similară apărută în exterior, imediat la nord de basilica, ce corespunde zonei pronaosului și a unei părți din naos, unde o suprafață de țigle, situate la limita săpăturii (și deci doar parțial pusă în lumină) ar putea arată un nivel de călcare similar, poate organizat într-o încăpere anexată laturii de nord a edificiului religios. Porțiunile reduse păstrate din dărâmătură rezultată ca urmare a prăbușirii zidurilor peste tegulele acoperișului (căzute anterior) sigilaseră, în urma săpăturii gropii de uz agricol din pronaos, câteva materiale ceramice, în parte atipice, dar cu siguranță nu de epocă medievală; dat fiind că datarea precisă a acestor fragmente în perioada antichității târzii nu e posibilă, rezultă că reorganizarea încăperii pentru noua utilizare s-a petrecut într-un orizont proto-bizantin, după distrugerea bisericii, dar înainte de abandonarea definitivă a orașului, probabil cândva la începutul secolului al VII-lea. Continuarea investigațiilor va oferi, cu siguranță, date noi în acest sens. Prin continuarea cercetării basilici paleocreștine extra muros de la Ibida se așteaptă mai multe indicații asupra datarii, mai ales privind prima fază de construcție, dar și o clarificare a cronologiei celei de-a doua faze. Va fi apoi necesar să se stabilească natura acestei biserici extra muros, fie că este vorba de un edificiu religios funcționând în legătură cu o zonă rezidențială situate în afara zidurilor, fie de o basilica cimiterială: va fi deci necesar să se verifice eventuala prezența a unei necropole creștine timpurii, în strânsă legătură cu această edificiu, care să fi fost organizată anterior (în sectorul necropolei romane târzii), în vecinătatea zidurilor de incintă, într-un centru nevralgic, nu departe de poarta cetății care se deschidea spre drumul ce făcea legătura, spre nord, cu cetatea Noviodunum.

Note

- Cercetările arheologice din campania 2021 s-au desfășurat grație finanțării primite de la Ministero italiano degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale / Direzione Generale per la Promozione del Sistema Paese, Ufficio VI - Missioni archeologiche, antropologiche, etnologice.
- Despre această primă campanie de cercetare arheologică unele informații sunt disponibile la Iacob et alii 2021, p. 65 și la Iacob, Paraschiv, Teatini 2021, pp. 262-264.
- Topoleanu 2000, p. 105-106 (XIV, n. 232). Studiul fragmentului se datorează lui Dorel Paraschiv.

Informații suplimentare online

[Raportul 6717 din cronică.cimec.ro](http://raportul6717.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.foolosind.Mapserver.Cimec.ro)
